

א. חולי ורפואה לעומת טומאה וטהרה

אף שהפרשה קרויה פרשת תזריע, הרי עיקרה עוסק בנגעי צרעת ויפה היה לקרותה פרשת מצורע, שם שנתייחד לפרשה הבאה. אף זו, הבאה, עוסקת, כמובן, בצרעת. אם נבקש להבחין בין הפרשות, אפשר לנו לקבוע, כי ראשונה עוסקת בנגעים והשנייה - בטהרה מנגעי צרעת. התבוננות בסיפור ההפטרה תגלה כי יותר שמספרת היא על צרעת נעמן - מספרת היא על ריפוייה וכיוון שכך היה ראוי, לכאורה, לקובעה כהפטרה לפרשת מצורע העוסקת בטהרת המצורע.

מסתבר שיש להבחין בין טהרה מטומאת צרעת לריפוי נגע הצרעת. ודאי שטהרה תלויה בריפוי, שאין אדם נטהר מצרעתו קודם שיירפא, ומפורש נאמר כי דבר ראשון לקראת הטהרה הוא: "וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע" (ויקרא יד, ג). אבל הריפוי עצמו איננו שלב בטהרה ואם לא יטהר המצורע ישאר הוא חלוט בטומאתו, גם אם נרפא מזה ימים רבים. (1)

וכדרך שהבחנו בין טהרה לריפוי יש לנו להבחין בין חולי הצרעת לבין טומאת הצרעת. ודאי שאי אפשר לטמא מי שאינו נגוע. אבל נגוע אינו נטמא אוטומטית, אלא רק כשיוכרז ככזה על ידי הכהן, שבידו מסרה התורה את הכח והסמכות לטמא. מסתבר איפא שנקבע סיפור צרעת נעמן בהפטרה לפרשתנו בשל עצם החזיון המשותף, חזיון הצרעת.

ב. בין כהן לנביא

דבר ראשון הנלמד מן ההפטרה הוא, כי התופעה כתופעה מצויה גם אצל אומות העולם_2_. וזו נראית להיות מחלה חשוכת מרפא, שאין לה מזור בדרכים רפואיות מקובלות_3_. והמבקש להיפטר ממכה זו נזקק בעל כרחו לדברים מופתיים בלתי שיגרתיים.

מה עושה איש ישראל כדי להירפא מצרעתו? - סתמה התורה ולא פירשה. יודעים אנומה עושה הוא בעת חלוטו "בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמאטמא יקרא... בדד ישב מחוץ למחנה מושבו" (ג, מה-מו), אבל אין אנו יודעים כיצדיירפא. והרי זה עיקר עיסוקה של ההפטרה; מאמציו של נגוע להירפא. בדרך אל הריפוי פעולות דמויות אחדות: הנערה השבויה מארץ ישראל; מלך ארם; מלך ישראל והם מוליכים את הנגוע אל הנביא שבידו לכאורה מפתח הריפוי.

הרי לנו הפרש בין פעולת הכהן לפעולת הנביא. הכהן בידו לטמא ולטהר, זאת אין בכוחו ובסמכותו של הנביא. אבל ביד הנביא המפתח לתופעה עצמה. לאסוף הצרעת_4_ אבל גם להביאה_5_,_6_.

ואולי בכך מסר גם לבני ישראל כשהם נגועים בצרעת: חייבים אתם לילך אצל הכהן כדי שיחליט לטומאה או לטהרה, אבל אם מבקשים אתם להירפא עליכם לילך אל הנביא. אלה הנביא היה אדם מישראל הולך בבקשו לדרוש את ה' - "היו הולכין אצל הנביאים לדרש את ה' והיה הנביא אומר על פי משפט הנבואה דרכו אשר ילך בה לפי שורש נשמתו ולפיטבעת גופו, וזהו 'לאדם מערכי לבי שלו לא היה רק לערוך לבבו לדרוש את ה' בכל לבבו, ומה' היה מענה לשון על ידי הנביא איך יתנהג" (ביאור הגר"א למשלי טז, א). ונמצא הוא הולך לנביא למצוא מזור לגופו והוא מקבל גם ואולי בעיקר מתכון לחוליינפשו.

ג. ביד מי המפתח?

אמרנו: המפתח ביד הנביא. אבל דומה שהמפתח האמיתי הוא ביד הנגוע בעצמו, הנביא אינו אלא מכוי ומדריך אותו מה לעשות, אבל הוא הנגוע נדרש לעשות בעצמו. וזה ההבדל בין מה שסבר נעמן שיעשה הנביא לבין מה שהורה הנביא לעשות. הוא סבר: "אלייצא יצוא ועמד וקרא בשם ה' אלהיו והניף ידו אל המקום ואסף המצורע" (ה, יא), כלומר הנביא יפעל את פעולת הריפוי. ואילו הנביא ראה את תפקידו רק כמכוי ומדריך: "הלוך ורחצת שבע פעמים בירדן" (ה, י) ואם לא היה נעמן רוחץ כאשר הורה הנביא לא היה נרפא. אמור מעתה: האדם הוא שצריך לפעול בעצמו כדי להירפא, ואסלגבי נעמן אמורים הדברים ברחצה במימי הירדן, הרי לגבי אדם מישראל אמורים הדברים ברחצה במימי הדעת ותשובה והישמרות מלשון הרע ושיחה בדבריתורה וחכמה_7_.

1. "מצורע שנרפא בין מתוך הסגר בין מתוך החלט, אפילו אחר כמה שנים, הרי זה בטומאתו, עד שיאמר לו כהן טהור אתה" (רמב"ם הלכות טומאת צרעת פרק ט, ג).
2. ראה ברמב"ם סוף הלכות טומאת צרעת, שם השמיע כי "השינוי האמור בבגדים ובבתים שקראתו תורה צרעת בשותפות השם, אינו ממנהגו של עולם, אלא אות ופלא בישראל..." ומע"ז ברמב"ן בפירושו לפסוק מז בפרק יג.
משמע כי השינוי בעור בשר האדם אינו אות ופלא ואינו מיוחד רק לישראל. אבל יש להדגיש כי טומאת צרעת אפשרית רק בישראל - "הכל מטמאין בנגעים אפילו קטן ביומו והעבדים, אבל לא עכו"ם ולא גר תושב" (רמב"ם שם פ"ט, א).
3. אשר על כן קרע מלך ישראל את בגדיו בראותו בבקשה למצוא מרפא לצרעת נעמון התגרות מצד מלך ארם - "האלהים אני להמית ולהחיות כי זה שלח אלי לאסף איש מצרעתו" (ה, ז).
4. זה הביטוי בו משתמשת ההפטרה לריפוי הצרעת, כך בפי הנערה "אז יאסף אתומצרתו" (ג) כך בכתבו של מלך ארם "ואספתו מצרעתו" (ו) כך בפי מלך ישראל "לאסף איש מצרעתו" (ז) וכך בפי נעמן "ואסף המצרע" (יא). הארמי תירגם לשון ריפוי. רש"י בפירושו לפסוק ו' כתב: "אסיפה במצורע הוא לשון רפואתו, כי בהרפאתו הוא נאסף אל בני אדם ובחוליו הכל בדילין הימנו". אבל דווקא מקרה נעמן הוא דוגמא למצורע שאין בדילין ממנו; הוא בא לפני המלך והוא הולך לארץ ישראל בלויית עבדים ומחנה שלם.
5. הבאת הצרעת חותמת את הסיפור, אבל אינה חלק מן ההפטרה, הנביא אומר לגיחזי "וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם". ומייד: "ויצא מלפניו מצרע כשלג" (ה, כז).
6. ועוד הפרש: מצינו נביא לגויים, לא מצינו כהן לגויים, תפקידו של הכהן ותחום פעולותו אינו אלא בקרב ישראל, לעומת זאת הנביא מביא דבר ה' גם לגויי הארץ. ועניינו לקדש שם שמים בעולם כולו. עניין זה מביא את הנביא לסרב ל'ברכה' שמבקש נעמן להשאיר בהכרת טובה (ה, טז-יז). ולא שהיתה זאת שיטה נקוטה בידיאלישע, שהרי מצאנוהו בתחילת ההפטרה נוטל לחם ביכורים מאת האיש מבעל שלושה) ומסתבר שנקבעו שני פסוקים אלו כתחילת ההפטרה, אף שאינם מעניינה, כדי להעמיד על ההבדל: כאן הוא נוטל וכאן הוא מסרב בעקשנות ליטול).
7. ראה רמב"ם סוף הלכות טומאת צרעת.